

מערכת אדליב 2020-2019

ככל שמלחמת האזרחים בסוריה תדעך ושיקום הצבא הסורי יתקדם, אנחנו צפויים לראות צבא ממוכן יותר, שחימושו מתקדם יותר, מאורגן בצוותי קרב רב-חיליים הנהנים מסיוע אווירי של מטוסי קרב וכטמ"מים רבים. ההרכב שלו כנראה ימשיך להיות ממוקד ביכולות לחימה נגד מורדים עתידיים, כך שהרכב הכוחות המתמרנים יושתת בעיקר על בסיס הרגלים הממוכנים, המתוגברים בטנקים, ופחות על טנקים מתוגברים ברגלים.

בינוניים כגון מרגמות ומשגרי טילים מונחים נגד טנקים. רוב הכלים הללו נלקחו שלל מצבא המשטר בעת שהתפרק, וחלקם התקבלו מתורמים זרים כמו מדינות המפרץ או טורקיה. כיוון שרבים מהמורדים שירתו בצבא הסורי לפני שערקו, הם יודעים להפעיל את הכלים הללו הן מבחינה טכנית והן מבחינה טקטית. עם זאת, ככל הנראה אין בידי המורדים הרבה נשק כבד ובינוני ולכן הם הפעילו אותם רק בקבוצות קטנות, כבסיסי אש. המורדים הפעילו כטמ"מים קטנים ובינוניים רבים - בעיקר לתצפית ולסיור, אבל כמה עשרות חומשו בפצצות קטנות להטלה או התרסקות לתוך מטרות. המורדים גם שיגרו התקפות של נחילי כטמ"מים-מתאבדים שנשאו חומרי נפץ.

כוחות המשטר

המידע על גודלם והרכבם של כוחות המשטר מעורפל כמעט כמו זה שעל המורדים. באומדן גס, כוחות המשטר במרחב אדליב מונים כ-30 אלף לוחמים (קרי בלי לחשב חיילי מנהלה ותחזוקה). לצבא המשטר הרבה יותר טנקים, נגמ"שי לחימה, נגמ"שים רגילים וכלי ארטילריה מכל הגדלים והסוגים מאשר למורדים, אבל, אם המספרים נכונים, פחות רגלים.

לעת עתה הייתה המערכה של צבא המשטר הסורי, שמטרתה לכבוש את מחוז אדליב חזרה מידי המורדים, המערכה העצימה האחרונה במלחמת האזרחים בסוריה. לפיכך, אפשר לראות בה את הדוגמאות העדכניות ביותר של שיטות הלחימה שנוקטים צבא המשטר וכוחות המורדים. מטרת



באדום - מחוז אדליב בסוריה (ויקיפדיה)

מאמר זה היא להעריך את שיטות הלחימה של צבא המשטר הסורי ושל כוחות המורדים הסוריים במהלך המערכה שנמשכה כשנה - מפברואר 2019 עד מרס 2020. כל אחד מהיריבים נתמך והסתייע בכוחות חיצוניים (רוסיים ואיראניים לצד צבא המשטר, וטורקיים לצד המורדים) אשר סיפקו להם גיבוי מדיני, מימון, ציוד, הכשרה וייעוץ וגם מעט כוחות לוחמים של ממש. ואולם, הלחימה עצמה נערכה כמעט בלעדית על-ידי צבא המשטר והכוחות המורדים עצמם, והמסמך יתמקד בהם.

מקורות המידע שעליהם מתבסס המחקר בעייתיים עקב היותם חלקיים ורוויים בתעמולה של שני הצדדים, ולכן יש להתייחס לכל הכתוב בזהירות.

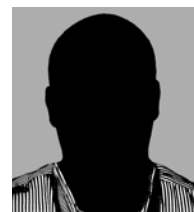
הכוחות המורדים

מקורות שונים מציגים מספרים שונים של המורדים, מכ-50 אלף ל-100 אלף; אבל לא ברור כמה מהם לוחמים. המורדים מפוצלים לכמה ארגונים שונים שמקיימים ביניהם ברית רופפת (אם כי לפעמים הם נלחמים זה בזה, לכן יש להתייחס למושג "ברית" בהסתייגות) - הארגון החזק ביותר הוא הסניף המקומי של אל-קאעדה העולמי אשר כפה (לפעמים באלימות) מידה מסוימת של תיאום ושותף פעולה בין כלל הארגונים.

הנשק העיקרי של המורדים הוא הלוחם הרגלי הנושא רובה, מקלע קל או מטול רקטות נגד טנקים (סוגים שונים של אר-פי-ג'י). ואולם, יש בידיהם כלי נשק כבדים - טנקים, תותחים, מטולי רקטות, נגמ"שי לחימה ונגמ"שים רגילים ותותחים נגד מטוסים; וגם כלי נשק



סופוגרפיה וקו החזית בינואר 2019 (Institute for the Study of War)



סא"ל (מיל') ד"ר עדו הכט

השטח

מרחב הלחימה מחולק לרצועות של שטח נמוך ומישורי עד גלי לסירוגין, וביניהן רצועות של שטח גבוה, גלי עד גבעי. מובן מאליו שאין גבולות חדים בין הרצועות - המעבר מרצועה לרצועה הדרגתי. עיקר המתקפה של צבא המשטר התרחש ברצועה המזרחית ביותר - רצועת השטח הנמוך הרחבה ביותר שהתבליט שלה גלי עד מישורי. דרך מרחב זה עובר הכביש המהיר M5 (בן ארבעה נתיבים), שמחבר את העיר החשובה בצפון-מערב סוריה, חלב, לחמת במרכז, ואז לחמץ (חומס), ולבסוף לעיר הבירה דמשק בדרום-מערב סוריה. יש דרכים חלופיות שמחברות את הערים הללו אבל כולן כבישי משנה, ולכן לשליטה בכביש משמעות מדינית: כשהוא נשלט על-ידי המורדים הוא מסמל את ההפרדה בין הלב המדיני של סוריה

בתקופת המערכה היו השדות ריקים מגידולים, ולכן ברוב השטח לא הייתה צמחייה שתחסום את שדות הראייה מכל כפר לעבר הכפרים השכנים

בדרום ובין חלב בצפון; כשהוא נשלט על-ידי המשטר הוא מסמל את החזרה ההדרגתית לסדר התקין שקדם למרד. הכביש המהיר M4 נפגש עם כביש M5 בעיירה סראקיב ומחבר אותנו לנמל הראשי בלאד'קיה, ולכן לשליטה בעיירה זאת חשיבות רבה יותר מאשר על שאר העיירות האחרות במחוז. הרוב מתוך מיליון וחצי התושבים המקוריים של המחוז גרו בכפרים חקלאיים, ומיעוטם בעיירות אזוריות שכל אחת מהן שירתה קבוצה של כפרים, ובכמה ערים, שהגדולה שבהן היא אדליב. במהלך שנות המרד התקבצו במחוז עוד כ-1.5 עד אולי 2.5 מיליון פליטים הגרים בערי אוהלים, שרובן סמוכות לגבול הטורקי ברבע הצפון-מערבי של המחוז. כלומר, רחוק מקו החזית. הכפרים מפוזרים במרווחים של 2.5 עד חמישה קילומטרים זה מזה. רובם נבנו על שטח מוגבה מעט מסביבתו, מוקפים בשדות חקלאיים. בתקופת המערכה היו השדות ריקים מגידולים, ולכן ברוב השטח לא הייתה צמחייה שתחסום את שדות הראייה מכל כפר לעבר כל הכפרים השכנים לו. רוב העיירות המעטות אינן אלא כפר שהתרחב כדי לשמש מרכז מסחרי לכפרים הסובבים אותו. הכפרים והעיירות מהווים את השטחים השולטים וה"מבוצרים" במרחב, ומהלכי הלחימה מדווחים על-ידי שני הצדדים לפי מספר הכפרים או העיירות שהצליחו לכבוש או למנוע את כיבושם ביום נתון.

העיירות לרוב חשובות יותר מהכפרים משום שהן שוכנות על צומתי כבישים, אבל כיוון שבעונה היבשה (רוב השנה) התנועה

דרך השדות קלה למדי, אלא אם עיירה מסוימת שוכנת על כביש M5 או על כביש M4, הן לא נחשבות להרבה יותר חשובות מהכפרים סביבן.

הבתים בכפרים הם רובם מבנים המיועדים למשפחה אחת, בני קומה אחת או שתיים. הצפיפות של הבנייה שונה מכפר לכפר: יש כפרים, או חלקים בתוך כפרים, שבהם הבתים בנויים קרוב מאוד זה לזה, באחרים יש מרווחים גדולים יותר, עם גינות או צמחייה טבעית ביניהם. מרכזי העיירות לרוב צפופים, ובכמה מהן יש גם בניינים בני כמה קומות, אם כי לא מגדלים רב-קומות. סביב העיירות יש אזורים תעשייתיים קטנים שמאופיינים במבנים דמויי סככות גדולות ובמבני משרדים בגדלים שונים ובצפיפויות שונות.

ניהול המערכה על-ידי המורדים

דפוס הפעולה של המורדים במגננה היה:

- קשיח - איריתור מרצון על שטח.
- נייח בעיקרו - החזקת יישובים וראשי גבעות כמתחמים מוגנים, ללא תמרון ביניהם.
- סביל בעיקרו - הדיפת התקפות על מותחמי ההגנה. במהלך השנה נמנו שלוש התקפות-נגד אחרות גדולות וכ-25 התקפות-נגד קטנות. רק במקרים נדירים מאוד, אם בכלל, ניסו לבצע התקפות-נגד מקדימות או מקבילות כדי לשבש התקפות מתוכננות של כוחות המשטר בטרם החלו, או תוך כדי התנהלותן. סבילות יחסית זו התרחשה מול התקפות של המשטר. לעומת זאת, בפרקי הזמן הממושכים של לחימה נייחת בין ההתקפות הגדולות של המשטר, המורדים היו פעילים מאוד במאמץ להטריד את כוחות המשטר שבקו המגע בהרבה פשיטות קטנות, ובירי שטוח מסלול ותלול מסלול.

מערך ההגנה של המורדים נבנה באמצעות פיזור רוב כוחותיהם במתחמי הגנה שכל אחד מהם הוא כפר או עיירה, או עמדות מחופרות על גבעות חשופות בהיקף המחוז. את מעט הכוחות הניידים (מוסעים בכלי רכב משוריינים, משאיות קטנות וגדולות וטנדרים) החזיקו בעתודה. לפעמים נשלחה העתודה לפנים, לתגבר גזרות מותקפות, ולפעמים כדי לתקוף נגד, על-מנת לכבוש מחדש שטח שאבד.

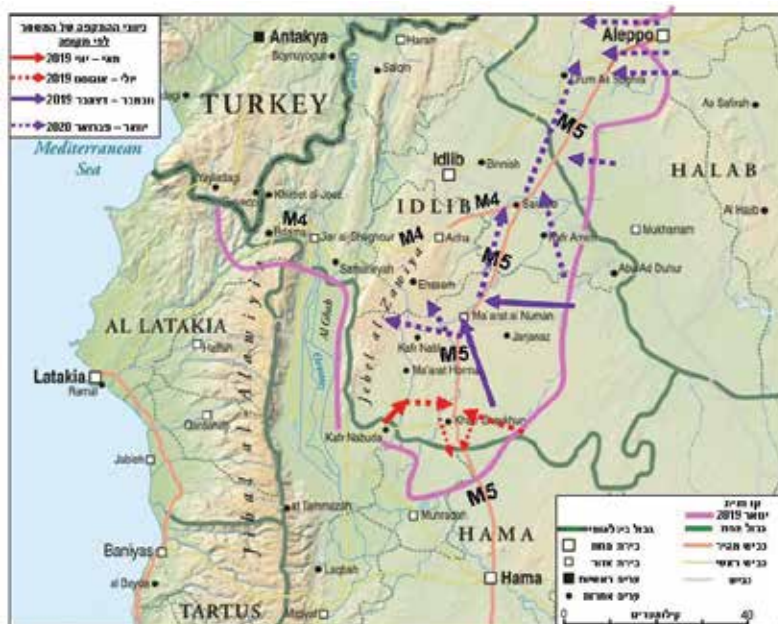
ניהול המערכה על-ידי המשטר

שני האילוצים שחלו על תוכנית המתקפה של המשטר היו הצורך לצמצם אבדות עקב רוח הלחימה השבירה יחסית של כוחות המשטר, אחרי שספגו מאות אלפי נפגעים במהלך תשע שנות המלחמה, והצורך למנוע התערבות צבאית טורקית ישירה בלחימה. לכן, הרעיון המבצעי של כוחות המשטר היה מתקפה מדורגת, בסדרה ממושכת של מהלכי כיבוש קטנים, בזה אחר זה. בין כל מהלך לזה שאחריו עצרו לשעות ולימים. התקפות עוצבתיות נוהלו מכפר לכפר, מראש גבעה לראש גבעה, לרוב בתצורה של מלקחיים שהחודים שלהם מתקדמים במרחק כמה קילומטרים זה מזה כדי לכתר אזורים נבחרים, לפני ההסתערות שמיועדת לכבוש אותם. בימים מוצלחים טען המשטר לכיבוש של תריסר עד שני תריסר כפרים ועיירות. אבל לא כל הימים היו מוצלחים.

לאחר הפגזות שהחלו בספטמבר 2018, הסלים צבא המשטר בפברואר 2019 את עצימות ההפצצות וההפגזות שלהם על מרחב אדליב. מ-6 במאי החלה סדרה של תמרונים התקפיים

הוכשרו בצבא סוריה לפני שערקו, או בצבאות זרים - לפני שהתנדבו לשורות המורדים בסוריה - בעקבות קריאה בין השורות של תיאורי קרבות שפורסמו וצפייה בת שעות בסרטים מתוך הקרבות, אני מעריך שהעקרונות שלהלן מנחים את ניהול קרבות ההגנה של המורדים:

- מתחמי ההגנה העיקריים היו עשרות העיירות והכפרים המפוזרים בכל המרחב.
- במקומות אחדים, המורדים בנו מוצבים שכללו סוללות עפר ושוחות מסודרות באופן היקפי על גבעות נמוכות וחשופות. לא פורסם מדוע בחרו באותם מקומות לחרוג ממנהגם להתכנס בתוך יישובים. אני משער שהסיבה היא שהגבעה חסמה את שדה הראייה בין יישובים שכנים, או שהמרחב בין היישובים השכנים היה גדול מכדי לשלוט בו באש מתוך היישובים. אם כן, המורדים בנו את המוצבים כדי לפצות על מגבלות אלה.
- סביר שחלק מהמתחמים הוגדרו כמערך אבטחה - מאוישים כדי לספק התרעה ולעכב את כוחות המשטר התוקפים, בעוד הכוחות במתחמי מערך ההחזקה מתכוננים להילחם. קשה לברר נקודה זו, אבל נראה שחלק מהכפרים הוחזקו ביתר נחישות, ואילו באחרים היו המגוינים עקשנים פחות. פרשנות אפשרית אחרת היא הבדלים בין המפקדים והלוחמים המאיישים כל מתחם.
- הלחימה ההגנתית החלה בדרך כלל בירי מתוך המתחמים לעבר כוחות משטר שנעו דרך השדות הפתוחים שנשלטו מהמתחמים הללו - כלומר, התייחסו למרחבים הפתוחים סביב הכפרים כאל שטחי השמדה עם מידה של כיסוי חופף ממתחמים שכנים. המרחקים בין המתחמים היו גדולים מדי עבור כיסויים בנשק קל, ולכן נשק זה היה יעיל רק להגנת המתחם עצמו. לפיכך, רק כלי נשק בינוניים וכבדים הועילו ביצירת החפיפה של שדות האש - טילים מונחים נגד טנקים לטווח בינוני או ארוך, מרגמות, מקלעים כבדים ותותחים אוטומטיים קלים, וכמובן כט"מ"מים חמושים. בידי המורדים יש תותחים ומטולי רקטות אבל מספרם לא ידוע, ולא ראיתי צילום או סרט שבו מראים יותר משניים או שלושה יחד, כך שכנראה לא השתמשו בהם כדי לייצר מכות אש ארטילריות צפופות. בכל מקרה, ספק רב אם מלאי התחמושת הארטילרית היה מאפשר ריכוז כמות אש שתבלום הסתערות נחושה, ולכן הלב של קרב ההגנה היה הלחימה בתוך היישובים. לפחות בחלק מהקרבות קיבלו המורדים סיוע מתותחים טורקיים. בכל אופן, נפח האש שטוחת המסלול שנורתה למרחבים הפתוחים היה לא מאוד עוצמתי כיוון שירי זה דרש היערכות בפאתי הכפרים, ולכן חשף את היורים לעוצמת האש העדיפה של צבא המשטר.
- ההגנה של כל מתחם בפני עצמו, כפר או עיירה, הייתה גמישה: במקום להגן בקשיחות על פאתי היישוב, חשופים לעוצמת האש ארוכת הטווח של כוחות המשטר, המורדים העדיפו לתת לכוחות המשטר להיכנס ליישוב, שם העדיפות של כוחות המשטר בעוצמת האש צומצמה עקב טווחי המגע הקצרים.
- בתוך היישוב שילבו המורדים פעולות נייחות וניידות: נראה שהם בחרו בתים מסוימים שבהם נלחמו ויהי מה, בעוד שבתים אחרים הוחזקו רק כעמדות ירי זמניות, והכוחות



כיווני ההתקפה של צבא המשטר, מאי 2019-מרס 2020, לפי תקופות
(Institute for the Study of War)

מצומצמים בהיקפם, כשבנייהם שוב ימים או שבועות של הפגזות והפצצות ללא תמרון. לאחר התקדמות מצומצמת ואיטית במהלך קיץ וסתיו 2019, בינואר 2020 הגביר צבא המשטר את קצב ההתקפות שלו, ועד סוף פברואר השלים את כיבוש כל המרחב שלאורך כביש M5 ופתח אותו לתנועה מחמאה ועד חלב, תוך שהוא הודף התקפות-נגד של המורדים שניסו לכבוש מחדש קטעים מהכביש.

במהלך התקדמותם עקפו כוחות המשטר כתריסר מוצבים טורקיים שסימנו את גבול הפסקת האש, שנקבע בשלהי 2018. ממאי 2019 עד מרס 2020, במהלך מערכה שנמשכה כשנה, כבשו כוחות המשטר בהדרגה שטח של כ-2,700 קמ"ר, מתוך כ-6,200 קמ"ר שהיו בידי המורדים.³

מבצעים טורקיים

מינואר 2020 ניסתה טורקיה להתערב במערכה הצבאית לטובת המורדים, באופן מוגבל, בלי להסתבך במלחמה כוללת. טורקיה הכניסה למובלעת המוחזקת על-ידי המורדים כוחות הולכים וגדלים, שכללו צוותי קרב רב-חיליים של רגלים, שריון וארטילריה, שנערכו בעומק מאחורי המורדים, סיפקה סיוע אש תותחים למורדים והגבירה את הספקת הנשק והתחמושת לכוחות המורדים. במהלך ינואר ופברואר נהרגו ונפצעו ונפצעו במצטבר כמה עשרות חיילים טורקים בהפגזות ובהפצצות סוריות, עד שבתקיפה אווירית אחת לבדה, ב-27 בפברואר, נהרגו 34 חיילים טורקים. טורקיה הגיבה במתקפה אווירית שנמשכה כמה ימים והתבססה כמעט כולה על כט"מ"מים חמושים.

המתקפה הטורקית עוררה התערבות מדינית של רוסיה, והוסכם על הפסקת אש, שיושמה בהדרגה החל ב-5 במרס 2020. הלחימה הסתיימה כמעט לחלוטין כעבור כשבוע.

שיטות ניהול הקרב (טקטיקה) של היריבים

שיטות ניהול הקרב של המורדים

לא מצאתי תיאורים מפורשים ומפורטים של שיטות ניהול הקרב של המורדים. ואולם, בהינתן שרוב מפקדי המורדים



שינוי בקו החזית מינואר 2019 למרס 2020 (Institute for the Study of War)

- המגוינים נעו ביניהם לפי הצורך.
- המורדים שילבו גם לחימה סבילה עם לחימה תוקפנית: כלומר, שילוב בין החזקה הגנתית בלבד של בניינים ובין הרבה התקפות-נגד קטנות, שמטרתן לכבוש מחדש בתים שכבשו כוחות המשטר, ופשיטות-נגד שנועדו להטריד את כוחות המשטר מכיוונים בלתי צפויים אבל לא נועדו לכבוש בתים.
- מרכיב התקפי נוסף בהגנה היה הפעלה של רכבי תופת הנהוגים על-ידי מתאבדים כדי לתקוף כוחות משטר שחדרו לתוך היישובים.

כאמור לעיל, המורדים יזמו כמעט 30 התקפות-נגד כדי לכבוש חזרה עיירות וכפרים שאיבדו, רובן מצומצמות בהיקפן, ממוקדות בכפר או בעיירה מסוימת, ושלוש מהן גדולות, שניסו לכבוש חזרה שטחים גדולים יחסית. הכוחות הובאו לחזית במגוון טנדרים, מנייבוסים ומשאיות קלות כדי להתכנס בכפרים שצפו על היעדים הנבחרים, ומשם תקפו לרוב בהסתערות רגלית. הרגלים המסתערים, שהשתדלו להשתמש בקרקע למסתור ולמחסה, נעו בטורים

עורפיים מרווחים מאחורי קווי רכס, או דרך קבוצות עצים, בתים וכדומה. שטח חשוף נחצה בריצה ובדילוגים בתבניות מפורזות מאוד.

עם זאת, ראיתי קטעי סרטים שמציגים הסתערות רכובה של רגלים בתוך כלי רכב משוריינים - מהם נגמ"שים מתוצרת רוסית, במ"פ, בט"ר ומטל"ב, שנלקחו שלל מצבא המשטר; נגמ"שים מסוג ACV-15 ראם-113 שסופקו על-ידי הטורקים; משאיות ששודרגו לנגמ"שים מאולתרים על-ידי הלחמת לוחות שריון, וכמה טנקי טי-55 שהוסבו לנגמ"שים על-ידי הסרת הצריח שלהם והלחמת קופסת פלדה היקפית, כדי להגביה את דפנות התובה סביב הפתח שנועד לצריח. הרכבים המשוריינים הללו חצו את השטח הפתוח מהכפר ששימש כשטח הכינוס אל הכפר שאותו רצו לכבוש חזרה. רוב הנוסעים השתופפו בתוך כלי הרכב הללו, ואילו אחד או שניים עמדו בחצי גוף חשוף וירו במקלעים שהורכבו על גג הרכב.

ברגע שחדרו לתוך השטח הבנוי שהיה היעד, הרגלים פרקו מהרכב המשוריין והמשיכו את ההתקפה ברגל. בסרטים ובצילומים של התקפות מורדים בדרך כלל לא רואים יותר מחצי תריסר טנקים ונגמ"שים בסך הכול (לרוב פחות). רוב הכוחות תקפו ברגל, ואילו הכוח הממונע היווה חוד לתפיסת פאתי היעד. עם זאת, הייתה לפחות התקפת-נגד משוריינת אחת מלאה (על הכפר מיזנז), שכללה הנראה כללה כמה טנקים ו-15 עד 20 נגמ"שים. הכוח התוקף הושמד כולו, או כמעט כולו, על-ידי כוחות המשטר שהגנו על הכפר, כשהוא עדיין במרחק של כמה עשרות עד כמה מאות מטרים מבתי הכפר.

בעבר השתמשו קבוצות ג'האדיסטים ברכבי תופת נהוגים על-ידי מתנדבים-מתאבדים, אבל במהלך המערכה על אדליב לא ראיתי אזכורים לשימוש באמצעי זה בהקשרים התקפיים. היעדר אזכור אינו מוכיח שלא עשו בכך שימוש (כאמור לעיל, כן הוזכר שימוש ברכבי תופת בלחימה הגנתית), אבל הוא מרמז שגם אם עשו שימוש כזה, זה לא היה בכמויות גדולות.⁴

לרוב קיבל הכוח המסתער סיוע אש וחיפוי מכמות קטנה של מטולי רקטות ממגוון סוגים, תותחים, מרגמות, טנקים, תותחים ללא רתע ומגוון תותחים קלים אוטומטיים ומקלעים

כבדים, אשר לרוב הוצבו מעבר לאגפי הכוח המסתער כדי למנוע את חסימת קווי הירי. היו מקרים שבהם קדמה להסתערות הפגזה מכינה, אבל בגלל כמויות הקנים והתחמושות המעטות, לרוב זו הייתה חלשה למדי. בשלהי התקופה, בעיקר מסוף דצמבר 2019 ועד הפסקת האש במרס 2020, ארטילריה טורקית העניקה סיוע למורדים, ויש להניח שהפגזותיה היו עוצמתיות יותר וגם יעילות יותר, בהתאם לאיכות הציוד, במיוחד האמצעים לחישוב נתוני הירי ובקרת האש המתקדמים שבידי הצבא הטורקי.

שיטות ניהול הקרב של צבא המשטר

שיטות ניהול הקרב של כוחות המשטר קשות גם הן לפענוח. השיטות ההתקפיות חשופות יותר, אבל גם אותן צריך לפענח על-ידי חיבור רסיסי מידע כתוב, בעל-פה או חזותי. שיטות ההגנה שבהן הבחנתי כמעט בלתי נראות, למעט הפריסה הכללית של מוצב הגנתי זה או אחר, אבל בשום מקום לא ראיתי תיאור של פריסת עוצבות בהגנה. שיטות ניהול הקרב של כוחות המשטר הן בבירור ממוקדות יותר בתערוכות של הפעלת טנקים ורגלים ממוכנים, המסתייעים בכמות גדולה יחסית של ארטילריה ותקיפות מטוסים ולחימה רגלית בתוך היישובים, כדי להגן על יעדים מבוצרים או לכבוש אותם. ההתקפה האופיינית הנתהלה כדלהלן:

- הפגזה כבדה וממושכת (כמה ימים עד כמה שבועות) של האזור שאותו מתכוונים לכבוש. לאחר שצפיתי בכמה הפגזות כאלה בקטעי סרטים בצירוף האזנה לדיווחים חדשותיים קצרצרים, נראה לי שהם משתמשים בכטמ"מים מסוגים שונים כדי לאתר את עמדות המורדים לפני, במהלך ואחרי תקיפות המטוסים וההפגזות. במקרים רבים רואים את הפגיעות בלב היישוב המותקף. שיטה זו מאפיינת את תורת הלחימה המעודכנת של הצבא הרוסי, כפי שנצפתה בשנים האחרונות בתרגילים שלו ובלחימתו במזרח אוקראינה. לא ברור אם הכטמ"מים שהופעלו באדליב הם של כוחות הסיוע הרוסיים, או שהוקמו יחידות כאלה גם בצבא המשטר הסורי. לעיתים כתבים מערביים תיארו הפגזות אלה כירי



תוצאות הפצצה אווירית של הרוסים באדליב (צילום מסך - אל-ג'זירה)

את שטחי ההשמדה באבדות מזעריות), ואז מתפזרים להילחם דרך רחובות הכפר ומבית לבית. לא ראיתי הפגזות בעוצמות שנועדו לשתק או לדכא אויב ביעדים וגם לא מסכי עשן, אבל ייתכן שזה נובע מזוויות הצילום.

- ככלל, נראה שהם העדיפו להיכנס לכפרים ולעיירות מכמה כיוונים בו-זמנית, ואז לנהל התקפה מתכנסת בתוכם.
- לאחר הכניסה לשטח הבנוי פרקו הרגלים מהנגמ"שים. רוב התנועה של הרגלים הייתה ברחובות, כשהם נעים בטור מרווח, קרוב לקירות הבתים, ולפעמים מתקבצים כדי ליצור מכת אש. נראה שהרגלים נכנסו לבתים רק כאשר נתקלו בבית שירו ממנו ושצריך היה לטהרו. כאשר הרגלים הובילו את ההתקדמות הם נעו מבית לבית והזעיקו טנק בכל פעם שנתקלו בהתנגדות קשה. כאשר הטנקים הובילו את ההתקדמות הם נעו לאט, תוך כדי ירי לתוך הבתים, והרגלים נעו בעקבותיהם.
- כמעט כל התקפות כוחות המשטר התבצעו באור יום כדי למצות את עדיפותם בעוצמת אש. עם זאת, היו גם קרבות לילה, ובחלק מטנקי המשטר הותקנו מערכות כינון על בסיס הדמאה תרמית. שינוי מעניין התרחש בשלהי פברואר 2020 במהלך התקפת-הנגד האווירית הטורקית, שכללה מאות תקיפות של כטמ"ם. הטורקים טענו שהם "נטרלו" (כך במקור) כ-3,000 חיילים של המשטר והשמידו כמות גדולה מאוד של אמצעי לחימה וציוד אחר. אני מפקפק באמינות הנתונים הללו - כוחות המשטר התאוששו מהר מכדי שהם יהיו נכונים.⁶ לאחר שפג ההלם הראשוני של ההתקפה הטורקית, ובעודה נמשכת, המשיכו כוחות המשטר לתקוף אבל לפחות חלקם שינו שיטה. כך, למשל, במקום ההתקפות המבוססות על טנקים ונגמ"שים ביום, אוגדה 25 הטילה התקפות באמצעות רגלים לא רכובים בלילה. תיאורטית, החושך לא היה אמור לצמצם את יכולת התקיפה של הכטמ"ם הטורקיים המצוידים באמצעי ראיית לילה, אבל ההתקפות הצליחו וכבשו עוד שטחים מידי המורדים בטרם הסכימו רוסיה וטורקיה ב-5 במרץ על הפסקת אש ואסד הסכים גם הוא. לא ברור כמה יחידות משטר אחרות שינו גם הן את שיטתן באופן דומה.

בקרבות הגנתיים נראה שלפחות במחוז אדליב כוחות המשטר

ללא הבחנה על האוכלוסייה האזרחית. אין ספק שהיו גם כאלה, ואולם, כיוון שרוב מוחלט של הכפרים שהפכו להיות קו המגע, אם לא כולם, ננטשו על-ידי האוכלוסייה זמן קצר אחרי שהפצצות והפגזים הראשונים התפוצצו בהם, סביר יותר להניח שהירי כוון לעבר מטרות שאותרו על-ידי מפעילי הכטמ"ם כעמדות של המורדים - אלא אם המפקדים של המשטר פשוט נהנים לבזבז תחמושת על מטרות ריקות... לפיכך, ההסבר של ירי לעבר כוחות ונכסים של המורדים שאותרו בלב היישוב סביר יותר, וגם מסתדר עם הערכתי שכוחות המורדים נערכים לרוב בתוך היישובים ולא בפאתיהם כדי להימנע מחשיפה לאש שטוחת מסלול. יצוין שהפגזות כל כך ממושכות לפני תחילת התמרון הן שינוי לעומת תורת ההתקפה הסורית שמלפני המרד. במלחמות העבר הסתפק הצבא הסורי לרוב בהפגזה מכינה של שעה-שעתיים לכל היותר לפני שהחלו כוחותיו להסתער.

- לאחר שהחליטו שהם מוכנים להסתער, כינסו כוחות המשטר טנקים, רגלים מוסעים בנגמ"שים ורגלים לא רכובים בכפרים סמוכים לאלה שבכוונתם לתקוף. חלק מהטנקים נפרסו בעמדות טבעיות או מלאכותיות (סוללות עפר שהוערמו לשם כך על-ידי דחפורים) מול כפרי היעד, וניהלו אש לעברם. יש להניח שהם ירו לעבר בתים או אתרים שבהם אותרו עמדות של המורדים או של אלה שנחשדו ככאלה, כדי להשמידם או לפחות לשתק אותם; טנקים נוספים הובילו את ההסתערות דרך השטח הפתוח, כשהרגלים הרכובים בנגמ"שים נוסעים בעקבותיהם. הרגלים הלא רכובים תקפו לרוב דרך הפרדסים והחורשות הקטנות, בדומה למורדים. לא ראיתי כוחות גדולים בתבניות ברורות. הכוח הגדול ביותר שראיתי היה אולי צוות קרב גדודי, אבל הפריסה לא הייתה ברורה. זה אינו מוכיח שהם לא הפעילו כוחות גדולים יותר בבת אחת (הדיווחים החדשותיים היו לרוב על "אוגדות" - "אוגדה כך וכך" תקפה בגזרה כזו או אחרת),⁵ אבל כאלה לא נכנסים לזווית הפתיחה של מצלמה רגילה. כמו כן, רק במקרים ספורים ראיתי יותר מאשר מחלקה בתבנית קו. רוב הסרטים מראים טורים קטנים שנוסעים מהר ככל שהם יכולים מהכפר שבו התכנסו, דרך השטח הפתוח אל תוך כפר היעד (כנראה הסתמכו על אש החיפוי והמהירות כדי לחצות

קוניטרה. מנגד, בסרט אחד שצולם על-ידי כוחות המשטר נראה קרב הגנה של כוחות המשטר נגד התקפה ממוכנת של המורדים. גם בסרט זה לא רואים הפגזה כבדה, ותחת זאת יש ירי ממוקד שטוח מסלול נגד הנגמ"שים המסתערים, אשר מושמדים בזה אחר זה תוך דקות. מהסרטון לא ברור מי ירה, כך שקשה לדעת אם מדובר בירי טנקים ו/או טילים נגד טנקים.⁸ הפגיעה הראשונה הייתה בנגמ"ש שהיה במרחק של כמה מאות מטרים מהיעד המותקף, והפגיעה האחרונה הייתה בנגמ"ש שהגיע לאחד הבתים החיצוניים של הכפר – כלומר, הירי מוצג כמתרחש בטווח קצר למדי מהיעד.

אף שלא ראיתי במערכה על אדליב ירי של מחסומי אש ארטילריים כמו במרחב קוניטרה ב-2017, אלא התבססות בעיקר על ירי מדויק שטוח מסלול, אין סיבה לחשוב שתוך שנתיים איבדו כוחות המשטר את יכולתם להנחית הפגזות הגנתיות כבדות. אם כך, ייתכן שהיעדר עדויות לשימוש בהפגזות כאלה במערכה על אדליב נבע מכך שלא היה בהן צורך

הלחימה ההגנתית החלה בדרך כלל בירי מתוך המתחמים לעבר כוחות משטר שנעו דרך השדות הפתוחים שנשלטו מהמתחמים הללו - כלומר, התייחסו למרחבים הפתוחים סביב הכפרים כאל שטחי השמדה עם מידה של כיסוי חופף ממתחמים שכנים

בנסיבות המקומיות (אי-התעקשות על החזקת השטח), או כי המפקדים העדיפו לנקוט הגנה שאינה מבוססת על הפגזות עתירות תחמושת אלה. בכל מקרה, כל שטח שהמורדים כבשו חזרה הפך למטרה ליום או יומיים של הפגזות ארטילריות ותקיפות של מטוסים, שבמהלכן נורתה תחמושת רבה, ואז כוחות המשטר פתחו בהתקפת-נגד כדי לכבוש שוב את השטח שכבשו המורדים.

סיכום - מה אפשר ללמוד ולהקיש בנוגע להקשר הישראלי?

צה"ל אינו דומה בשום צורה לכוחות הלוחמים של ארגוני המורדים במחוז אֶדְלִיב. גם מאפייני השטח הטבעיים והמלאכותיים במחוז אֶדְלִיב אינם דומים לאלה של רמת הגולן. אם כן, מה עשוי צבא סוריה ללמוד מלחימתו המוצלחת בעיקרה (היו כמובן גם כישלונות) נגד המורדים שם, וליישם נגד ישראל ברמת הגולן?

בשום שלב במלחמת האזרחים בסוריה לא נתקל צבא המשטר במכשולים הדומים למכשולים הישראליים ברמת הגולן - הוא יצטרך ללמוד סוגיה זו מחדש. נוסף על כך, על אף השימוש שעשו המורדים בכלי רק"ם, בשום שלב לא נאלץ הצבא הסורי להתמודד עם אויב שיועד להפעיל עוצבות רק"ם ולרכז כמות גדולה של אש מדויקת. כמו כן, למעט כמה ימים בשלהי

לרוב לא התעקשו להחזיק קרקע בקשיחות, אלא ככלל העדיפו הגנה גמישה - ויתור זמני על שטח וכיבושו מחדש בהתקפות-נגד אחרות כעבור יום או יומיים. רוב כוחות המשטר, שלא נערכו בהגנה, כנראה הוסגו לשטחי כינוס עורפיים כדי להתכונן להתקפתם הבאה. רוב היישובים שנכבשו על-ידי כוחות המשטר כנראה ננטשו או שהושארו בהם רק כוחות קטנים שישמשו מסך מאבטח בלבד, ולכן לא התעקשו להחזיק בהם. הערכה זו מסתדרת עם דיווחי המורדים על הקלות שבה הם כבשו חזרה כפרים רבים בהתקפות-הנגד שהטילו. המקרים החרिגים שבהם התעקשו כוחות המשטר להחזיק בשטח מסוים הם כנראה באותם פרטי נוף שנחשבו לחשובים יותר והוגדרו כשטחי מפתח - בדרך כלל כפרים או עיירות המצויים על כבישים ראשיים או סמוכים להם, או כאלה ששלטו בתצפית על מרחב גדול. לקרבות ההגנה על יישובים אלה אין כמעט עדויות מצולמות מצד המשטר, והתיאורים המילוליים שלהם דלים מאוד (בנוסף "האויב תקף ונהדף לאחר שספג אבדות רבות"). העדויות המצולמות הקיימות מצד המשטר לרוב מראות רק את ההיערכות להגנה. זאת נראית לרוב בעיקר כהגנה חפזה בתוך שטחים בנויים, כשכל כפר או עיירה מהווים מתחם הגנה שהמוצבים המבוצרים בו הם הבתים, עם או בלי שיפורים. עם זאת, ככל ששהו זמן ממושך יותר באזור מסוים שילבו גם בניית ביצורים בשטחים שולטים וחשופים מסביב ליישובים, או בין המתחמים הבנויים. ביצורים אלה כללו לרוב סוללות עפר המוערמות לגובה שיטתיר טנק, כשבסוללה פרצות או אזורים מונמכים שיאפשרו לטנקים המוסתרים מאחוריהם לירות לעבר האויב. עמדות רגלים כללו שוחות ועמדות מבוצרות עיליות שמבוססות על אותן סוללות עפר, או ריכוז של חביות מלאות בעפר, כקיר מגן עם חרכי ירי בין החביות.⁷

נראה שלחימת כוחות המשטר המגוינים התבססה בעיקר על היערכות רגלים וטנקים בעמדות אש נייחות, בתוך השטח הבנוי או מאחורי סוללות עפר ובעמדות בנויות בשטח הפתוח, כדי לבלום באש את האויב במרחב שלפניהן, ובמקרה שהאויב חדר למתחם מסוים (יישוב או ראש גבעה חשופה) בדרך כלל נסוגו למתחם שאחריו.

בקיץ 2017 צפיתי, מהר בנטל ברמת הגולן, בקרב שהתנהל במרחב בין קוניטרה הישנה ובין קוניטרה החדשה. כוח רגלי גדול של המורדים תקף מקוניטרה הישנה לעבר קוניטרה החדשה. הם נעו בתבנית התקפה מרווחת מאוד, מפוזרת לרוחב ולעומק. הם קיבלו קצת סיוע ממרגמות או תותחים שאותם לא ראיתי, אבל ראיתי תפוזות דלה של פגיעות באזור שבו היו ערוכים כוחות המשטר. בעוד המורדים מתקדמים דרך המרחב הפתוח בין שתי העיירות, כוחות המשטר ירו לעברם הפגזה כבדה - במשך יום הלחימה נפלו על המרחב שניסו המורדים לחצות כמה אלפי פגזים, בקצב ירי משתנה (לפעמים ההפגזה נשמעה כרצף אחד של פיצוצים, כמו כמה מתופפים שמכים במהירות בתופים שלהם, ולפעמים נשמעו פיצוצים נפרדים). רציפות הפיצוצים יצרה ענני אבק שהקשו לראות את המתרחש. לאחר כחצי יום המורדים נסוגו. קטעי סרטים ובהם התקפות-הנגד של המורדים במחוז אֶדְלִיב הופצו בעיקר מהצד שלהם, ולרוב מראים רק כוחות קטנים באירועים נקודתיים של לחימה, בעוד דובריהם מדווחים על כיבוש של עשרה כפרים או יותר ביום לחימה אחד. רעש הרקע של ההפגזות אינו עצים או רצוף, ולא רואים את ענני האבק הצפופים שראיתי אז ליד

פברואר ובתחילת מרס 2020, צבא סוריה לא נאלץ להילחם ללא עליונות אווירית ולמעשה, גם אז האויב לא יכול היה למנוע מהסורים להשתמש במטוסי הקרב ובמסוקים שלהם.

גם כשהוא נהנה מהיתרונות הטכנולוגיים ומהיעדר מכשולים קרקעיים ניכרים, העדיף צבא המשטר הסורי לנהל מערכה הדרגתית, מבוססת על איסוף מודיעיני ממושך, באמצעות חוזי עילי ששימשו להכוונת אש סטטיסטית כבדה (פצצות ממטוסים, רקטות ופגזים נפצים ומצרריים) ומעט אש מדויקת, ורק אחרי שחש ששחק את האויב דיו, יזם תמרונים התקפיים רדודים לכיבוש יעדים מוגדרים, נערך להגנה חפוזה וחזר לאיסוף ואש ממושכים לפני התמרון הבא.

לפיכך, עד שהצבא הסורי ישלים את שיקומו - שמגמתו לעת עתה מבוססת בעיקר על הקמת אוגדות ממוכנות - ואולי יתחיל להתאמן במתווים המתאימים למערך ההגנה הישראלי ברמת הגולן, יש להניח שבמקרה של מלחמה בחזית רמת

המורדים הפעילו כטמ"מים קטנים ובינוניים רבים - בעיקר לתצפית ולסיוור, אבל כמה עשרות חומשו בפצצות קטנות להטלה או התרסקות לתוך מטרות. המורדים גם שיגרו התקפות של נחילי כטמ"מים-מתאבדים שנשאו חומרי נפץ

הגולן נראה לכל היותר דפוס דומה לזה שראינו במרחב אדלבי: בעיקר אש המבוססת על איתור מטרות באמצעות כטמ"מים, וניסיונות לכבוש שטחים שולטים הסמוכים לגבול. מול יתרון עוצמת האש המדויקת של צה"ל והמכשול הקרקעי הישראלי היעיל נגד רכב, סביר שהתקפה קרקעית סורית, שמטרתה כיבוש שטח, תסתמך בעיקר על רגלים ותנסה לנצל את הלילה, את תבניות התנועה המפוזרות⁹ ואת תוואי השטח כדי לצמצם את יעילות האש הישראלית ההגנתית.

בהיבט הכמותי, סביר שהפגזות סוריות על מטרות ישראליות יהיו בעוצמות שישראל בכלל וצה"ל בפרט לא חוו מאז מבצע "שלוש הגליל" - מאות ואלפי פגזים במשך כל יום לחימה על כל יעד מותקף ברמת הגולן, צבאי או אזרחי.

בהיבט ההגנתי, עקב הפער בין מאפייני האויב - באדלבי האויב היה בעיקרו כוח רגלי, דל באש ודל בטנקים ובנגמ"שים, וברמת הגולן מדובר באויב בעל עוצמה משוריינת וממוכנת ואש מדויקת - קשה לראות לקחים רבים שצבא המשטר יכול לקחת מאדלבי וליישם בחזית רמת הגולן.

מהמענה ההגנתי של כוחות המשטר הסורי להתקפה האווירית הטורקית (28 בפברואר - 3 מרס 2020) אפשר להקיש שכך יגיב גם להתקפה אווירית ישראלית - להתפזר במרחב ולקדם אמצעי יירוט קרקעיים לחזית.

ברמת הגולן יש כפרים ועיירות, אבל הם מעטים יותר מאשר במחוז אדלבי ופיזורם פחות אחיד, ולכן יש הרבה יותר שטחים פתוחים שדורשים הגנה. לפיכך אחוז גדול יותר של כוחות סוריים יצטרך לבנות ביצורים. האם יסתפקו בביצורים המאוד בסיסיים שבהם הסתפקו נגד המורדים, או שיחזרו לבנות ביצורים רציניים יותר, כפי שהיו ברמת הגולן לפני

פרוץ המרד? המוצבים והעמדות שנבנו בעבר עדיין קיימים, גם אם רובם לא מתוחזקים ודורשים עבודה רבה להחזירם למצבם הקודם. בהנחה שמפקדי הצבא הסורי מודעים להבדל בין צה"ל ובין המורדים יש להניח שינסו לשקם לפחות חלק מהביצורים הוותיקים, ולא להסתפק בביצורים הפשוטים שהשתמשו בהם נגד המורדים.

השטח באדלבי עביר ברובו, עם מעט מאוד מכשולים טבעיים ומלאכותיים שעלולים להפריע לתמרון הכוחות. לעומת זאת, ברמת הגולן יש הרבה יותר מכשולים טבעיים (אפיקי נחלים סלעיים וריכוזי סלעים בזלתיים) ומכשולים מלאכותיים (תעלות השקיה מרובות, שרידי תעלות נגד טנקים ושדות מוקשים שהצבא הסורי בנה בעבר) שינקזו את הכוחות המתמרנים הישראליים למעברים הכרחיים קיימים, או כאלה שייפרצו במהלך התמרון. יש להניח שהצבא הסורי ינסה לנצל תופעה זו בהגנה.

בעבר, בהיערכותו מול צה"ל לפני המרד, התכוון צבא סוריה להגן בקשיחות: אי-ייתור מרצון על שטח, כשאמנם רוב כוחותיו מחופרים בעמדות קבועות, אבל כוחות ניידים קטנים מפוזרים במסתרורים בשטח בין המוצבים וכוחות עתודה ניידים ערוכים מאחור, בכוננות להטלת התקפות-נגד אחרות תוך שעות ספורות אחרי כל הישג צה"ל. נראה שהיום הוא אינו מסוגל לכך ולכן, סביר יותר שהגנתו תהיה ניחת יותר אבל גם סבילה וגמישה יותר - פחות קשיחות ועקשנות לבלום כל התקדמות ישראלית, ויותר מוכנות לספוג אותה בהדרגה, לצד התקפות-נגד מועטות יותר, חלשות יותר ומאחרות יותר. המאמץ העיקרי בהגנה יהיה אש ארטילרית (ירי מכות אש גדולות ככל האפשר עם תחמושת מצררית). כל מתחם או מוצב ינסה לפגוע ככל האפשר בכוחות הישראליים בירי שטוח מסלול. סביר מאוד שיהיה גם ניסיון לפזר חוליות עם משגרי טילים נגד טנקים, שלא בתוך המתחמים המבוצרים, כמארבים קטנים במרחב.

השימוש בכטמ"מים צפוי להתרבות הן בהגנה והן בהתקפה. עד כה השימוש העיקרי, הכמעט בלעדי בהם, היה לאיתור מטרות ולהכוונת אש ארטילרית. ואולם לאיראנים יש כטמ"מים תוקפים, וגם הצבא הרוסי החל לפתח כטמ"מים כאלה. לנוכח החוויה של צבא המשטר מול כטמ"מי התקיפה הטורקיים, יש להניח שירצה כאלה גם לעצמו. המורדים הפעילו כטמ"מי תקיפה מתאבדים בנחילים קטנים. מידת ההצלחה של אלה לא ברורה,¹⁰ אבל אם בכל זאת הייתה הצלחה מסוימת, סביר שהצבא הסורי ירצה לפתח גם הוא יכולת כזו.

ככל שמלחמת האזרחים בסוריה תדעך ושיקום הצבא הסורי יתקדם, אנחנו צפויים לראות צבא ממוכן יותר, שחימושו מתקדם יותר, מאורגן בצוותי קרב רב-חיליים הנהנים מסיוע אווירי של מטוסי קרב וכטמ"מים רבים. הצבא הזה לא יחזור לממדים שקדמו למלחמת האזרחים עקב דילול האוכלוסייה (מיליונים של אזרחים סורים שברחו אל מחוץ למדינה), חוסר האמון שהמשטר יוכל לתת באוכלוסייה מורדת שנכנעה ומגבלות תקציביות. נוסף על כך, גם ההרכב שלו כנראה ימשיך להיות ממוקד ביכולות לחימה נגד מורדים עתידיים, כך שהרכב הכוחות המתמרנים יושתת בעיקר על בסיס הרגלים הממוכנים, המתוגברים בטנקים, ופחות על טנקים מתוגברים ברגלים.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

